

ЕКСПОРТ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДУВАННЯ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

©2019 ВІТЮК А. В., КЛЕПКО В. М., ЖАВЕЛА К.

УДК 339.564:[338.45:621](4)
JEL: L64; F10

Вітюк А. В., Клепко В. М., Жавела К. Експорт продукції машинобудування до країн Європейського Союзу

У статті особливу увагу приділено питанням експорту машинобудівної продукції до Європейського Союзу. Встановлено такі характерні тенденції експорту машинобудівної галузі, як зростання обсягів продажу продукції, відносно низький технологічний рівень продукції, що експортується. На рівні галузі проаналізовано динаміку та обсяги експорту та імпорту машинобудівної продукції. Обґрунтовано, що основними макроекономічними умовами, які впливають на експорт машинобудівної продукції, є нестабільна політико-економічна ситуація, коливання курсу валют, значна сировинна спрямованість вітчизняного експорту, системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (такі як відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання). Доведено, що перспективними напрямками розвитку машинобудівного виробництва, що користуватиметься попитом в Європейському Союзі, є ракетно-космічне, авіаційне, військово-промислове, енергетичне, транспортне, сільськогосподарське, житлове, дорожнє машинобудування та машинобудування, пов'язане з ІТ-сферою.

Ключові слова: експорт, машинобудування, Європейський Союз, обладнання, продукція.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-3-37-43>

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 16.

Вітюк Анна Валеріївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет (Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: anna_vitiuk@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5211-4948>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/M-7244-2018>

Клепко Валентина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Білоцерківський національний аграрний університет (пл. Соборна, 8/1, Біла Церква, 09117, Україна)

Жавела Карлуш – аспірант кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет (Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна)

УДК 339.564:[338.45:621](4)
JEL: L64; F10

UDC 339.564:[338.45:621](4)
JEL: L64; F10

Вітюк А. В., Клепко В. М., Жавела К. Экспорт продукции машиностроения в страны Европейского Союза

В статье особое внимание уделено вопросу экспорта машиностроительной продукции в Европейский Союз. Установлены такие характерные тенденции экспорта машиностроительной области, как рост объемов продажи продукции, относительно низкий технологический уровень экспортируемой продукции. На уровне отрасли проанализированы динамика и объемы экспорта и импорта машиностроительной продукции. Обосновано, что основными макроекономическими условиями, влияющими на экспорт машиностроительной продукции, являются нестабильная политико-экономическая ситуация, колебание курса валют, значительная сырьевая направленность отечественного экспорта, системные проблемы развития внешнеэкономической деятельности (такие как возмещение НДС, валютное, таможенное и налоговое регулирование). Доказано, что перспективными направлениями развития машиностроительного производства, которое будет пользоваться спросом в Европейском Союзе, является ракетно-космическое, авиационное, военно-промышленное, энергетическое, транспортное, сельскохозяйственное, жилое, дорожное машиностроение и машиностроение, связанное с IT-сферой.

Ключевые слова: экспорт, машиностроение, Европейский Союз, оборудование, продукция.

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Библ.:** 16.

Вітюк Анна Валеріївна – кандидат економічних наук, старший преподаватель кафедры менеджмента, маркетинга и экономики, Винницкий национальный технический университет (Хмельницкое шоссе, 95, Винница, 21021, Украина)

E-mail: anna_vitiuk@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5211-4948>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/M-7244-2018>

Клепко Валентина Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности, Белоцерковский национальный аграрный университет (пл. Соборная, 8/1, Белая Церковь, 09117, Украина)

Жавела Карлуш – аспирант кафедры менеджмента, маркетинга и экономики, Винницкий национальный технический университет (Хмельницкое шоссе, 95, Винница, 21021, Украина)

Vitiuk A. V., Klepko V. M., Javela K. Exports of the Machine-Building Products to the European Union Member States

The article focuses especially on the issue of exports of the machine-building products to the European Union. The characteristic tendencies of exports in the machine-building sphere, such as the growth of volumes of sale of production, a rather low technological level of the exported products are determined. The dynamics and volumes of exports and imports of the machine-building products are analyzed on the level of the industry sector. It is substantiated that the main macroeconomic conditions influencing exports of the machine-building products are the unstable political and economic situation, fluctuation of exchange rate, significant raw material orientation of domestic exports, systemic problems of development of the foreign economic activity (such as reimbursement of VAT; currency, customs and tax regulation). It is proved that the promising directions of development of the machine-building production, which would be in demand in the European Union, is rocket-space, aviation, military-industrial, energy, transport, agricultural, residential, road engineering and the machine-building related to IT-sphere.

Keywords: exports, machine-building, European Union, equipment, products.

Fig.: 3. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 16.

Vitiuk Anna V. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University (95 Khmelnytske shosse, Vinnytsya, 21021, Ukraine)

E-mail: anna_vitiuk@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5211-4948>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/M-7244-2018>

Klepko Valentyna M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Business, Trade and Exchange Activities, Bila Tserkva National Agrarian University (8/1 Soborna Sq., Bila Tserkva, 09117, Ukraine)

Javela Karlush – Postgraduate Student of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University (95, Khmelnytske shosse, Vinnytsya, 21021, Ukraine)

Сучасний розвиток машинобудування в Україні перебуває в складних зовнішніх і внутрішніх умовах. Загальновідомим є факт невідповідності вітчизняної машинобудівної продукції світовим потребам. Сукупність проблем машинобудівного сектора зумовлена значним технологічним відставанням, падінням обсягів експорту, зміною зовнішніх експортних ринків, трансформацією економіки України, низькими цінами на сировину на світових ринках, впливом конфлікту на Донбасі та імплементацією Угоди про Асоціацію між Україною та країнами ЄС. Сукупність зазначених умов створюють протилежні умови розвитку, що, з одного боку, пояснюються скороченням попиту на високоякісну продукцію через існування множини закордонних конкурентів, а з іншого – відкривають перспективи для впровадження у виробництво продукції нового рівня автоматизації, інноваційності, матеріалоемності й енергоефективності. Саме тому освоєння європейського ринку є новим необхідним кроком у розвитку українських машинобудівних підприємств.

Сучасний стан і перспективи розвитку експорту української машинобудівної продукції до Європейського Союзу висвітлено у працях багатьох українських вчених-економістів. Серед них: Обод М. Л. [1], Карачина Н. П., Гребеньок І. В. [2], Коваленко О. В., Дробишева О. О. [3], Гуков Я. [7], Губарева І. О. [8], Свеженцев О. О. [9], Селезньова К. В. [10] та ін. Наголошуючи на широті та змістовності цих досліджень, зазначимо, що ряд питань щодо визначення основних перспективних напрямів розвитку експорту машинобудівної продукції до країн Європейського Союзу потребують більш детального опрацювання.

Метою статті є визначення тенденцій розвитку експорту продукції машинобудування та виявлення перспективних напрямів виробництва та постачання машинобудівної продукції до країн Європейського Союзу.

Машинобудівна галузь України складається зі значної кількості капіталомістких підприємств, що виробляють устаткування для всіх підрозділів господарства, а також багато предметів споживання. Вона володіє значним науково-виробничим потенціалом, у ній зосереджено третину всіх промислово-виробничих фондів і близько половини промислово-виробничого потенціалу країни. Комплекс являє собою найскладнішу та найбільш диференційовану галузь господарства [1, с. 147]. Протягом останніх років галузь переживає значні труднощі, що характеризуються зростанням імпортової високоефективної продукції, низьким технологічним рівнем внутрішнього виробництва, зношенням основних фондів і, як наслідок, поступовою деіндустріалізацією галузі [2, с. 17]. Зазначені негативні тенденції розвитку галузі відповідно відображаються на діяльності експортоорієнтованих машинобудівних підприємств.

Посилення євроінтеграційних процесів, активним учасником яких є Україна, має значний вплив на усі сфери суспільного життя. Ці процеси позначаються на діяльності машинобудівних підприємств, особливо тих, які мають зовнішні зв'язки. Вихід на зовнішні ринки дає їм не лише доступ до нових джерел ресурсів і технологій, а й можливість розширення своєї діяльності, що є передумовою їх сталого економічного розвитку. Зміна інтеграційних векторів держави зумовлює потребу підприємств обирати нові напрями, форми та види зовнішньої діяльності, потребу пошуку нових ринків і споживачів; при цьому важливо, щоб їх продукція користувалася попитом. Тому при виході на зовнішні ринки для вітчизняних підприємств важливим є забезпечення таких переваг, які б гарантували можливість їх закріплення та розвитку в міжнародному конкурентному середовищі [3, с. 86]. Важливим кроком у цьому напрямі є дослідження структурних пропорцій зовнішньої торгівлі продукцією машинобудування вітчизняних підприємств з європейськими країнами, які є основними споживачами продукції машинобудування, що постається на експорт (*рис. 1*).

Аналіз експортно-імпортової торгівлі продукцією машинобудування засвідчує негативні тенденції функціонування галузі із суттєвим переважанням імпорту усіх видів машинобудівної продукції в Україну (*рис. 2*). Більше того, при цьому експорт стабільно скорочується по усіх товарних позиціях. Найбільшу частку в структурі торгівлі становлять машини, обладнання та механізми, при цьому вони як експортуються, так і імпортуються, тобто імпорту вже поступово починає витісняти галузі машинобудування, продукцію яких українські підприємства активно експортують. За таких умов намітилася тенденція до майбутньої втрати стратегічних ринків збуту та деіндустріалізації виробничих потужностей для традиційного експорту при існуванні сприятливої кон'юнктури світового ринку. Це призводить, своєю чергою, до значного скорочення вітчизняного експорту. Посилюють таку ситуацію ряд інших негативних макроекономічних умов, зокрема:

1. Нестабільна політико-економічна ситуація в окремих районах Луганської та Донецької областей, які були осередками машинобудівного виробництва в країні.
2. Нездатність планування експортної діяльності через різкі зміни курсу гривні до іноземних валют.
3. Переорієнтація машинобудівних підприємств на виробництво військової техніки для протистояння військовій агресії з боку Росії.
4. Значна сировинна спрямованість вітчизняного експорту.
5. Системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності, що проявляються через проблеми з відшкодуванням ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання.

Рис. 1. Експорт продукції машинобудування з України [4]

Рис. 2. Імпорт продукції машинобудування до України [4]

За таких негативних тенденцій важливого значення набуває виявлення товарних позицій машинобудування, які користуються найбільшим попитом, та основних покупців продукції машинобудування й активізацію з ними подальшої співпраці (табл. 1).

З огляду на виявлені дані встановлено, що найбільшими покупцями української машинобудівної продукції є країни Європейського Союзу, оскільки лише за останні 5 років обсяги експорту зросли на 556,3%, що є найвищим значенням серед усіх покупців машинобудівної продукції. Відповідно Євросоюз є стратегічним торговельним партнером України у сфері машинобудування. Експорт до країн ЄС української продукції зростає щороку (табл. 2), що відкриває нові перспективи для розвитку машинобудівних підприємств.

Аналіз структури експорту машинобудівної продукції у 2013–2017 рр., з часу коли остаточно окреслився євроінтеграційний вектор України, засвідчив зростання продажів усіх трьох видів продукції

в усіх досліджуваних роках, що свідчить про існування попиту на європейському ринку на українську продукцію. Проте логічне зростання вартості машинобудівної продукції може, з іншого боку, свідчити про скорочення кількості одиниць продажу такої продукції, що негативно характеризує експортну діяльність машинобудівних підприємств. Таким чином, зовнішня торгівля в розрізі основних товарних груп продукції машинобудування залишається нестабільною та суттєво залежить від ситуативних коливань попиту, а також від крупних контрактів окремих підприємств. Послаблення позицій вітчизняних товаровиробників машинобудівної продукції посилює роль імпорту даної продукції із суттєвим зменшенням експорту [7, с. 12].

За можливих умов зниження обсягів експорту продукції машинобудування до Європейського Союзу все ж можна припустити, що розвивати європейський ринок для українських машинобудівних підприємств доцільно, оскільки, з одного боку, вже є накопичений досвід співпраці, а, з іншого боку, –

Таблиця 1

Країни-споживачі, до яких найбільше зріс експорт продукції машинобудування у 2018 р. відносно 2013 р.

Країна	ЄС	Маршаллові острови	Саудівська Аравія	Пакистан	Панама	Ліберія	Ефіопія	Багамські острови
Приріст, млн дол.	+556,3	+48,0	+27,4	+15,6	+14,4	+13,3	+13,2	+13,2

Джерело: складено за [5].

Структура експорту машинобудівної продукції до Європейського Союзу

Рік	Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання			Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби			Прилади та апарати оптичні, фотографічні		
	Усього	ЄС	%	Усього	ЄС	%	Усього	ЄС	%
2013	6974521,0	1845064,0	26,45	3342990,6	218575,4	6,54	296258,2	57435,0	19,39
2014	*	*	*	1472125,6	122986,9	8,35	231999,2	50193,5	21,64
2015	3940855,8	1800988,0	45,70	679179,3	258130,0	38,01	158568,5	59880,6	37,76
2016	3637946,0	1912358,0	52,57	555659,8	117782,7	21,20	145690,7	38105,8	26,16
2017	4276832,1	2436974,7	56,98	625886,0	325030,0	51,93	151566,7	45699,2	30,15

Примітка: * – облік машин, обладнання та механізмів, а також електротехнічного обладнання окремо не здійснювався.

Джерело: складено за [6].

це приведе до ряду позитивних зрушень у галузі, а саме, до:

- ✦ збільшення обсягів експорту української машинобудівної продукції;
- ✦ впровадження правил внутрішнього ринку ЄС (технічних стандартів, електронної системи державних закупівель, конкуренції);
- ✦ встановлення нульових ставок ввізного мита на інвестиційні види машинобудівної продукції ЄС, що сприятиме прискоренню технологічної модернізації промисловості.

Втім, поряд з активізацією експансії машинобудівних підприємств на ринок ЄС виникатимуть і ряд труднощів, зокрема:

- ✦ втрата ринків збуту продукції в країнах – учасниках Митного Союзу у зв'язку з введенням дискримінаційних заходів;
- ✦ унеможливлення зростання експорту вітчизняної машинобудівної продукції на ринок ЄС у зв'язку з її неконкурентоспроможністю;
- ✦ втрата вітчизняними виробниками машинобудівної продукції внутрішнього ринку збуту з подальшим їх банкрутством і закриттям у зв'язку з експансією закордонної імпортової продукції з країн – членів ЄС і неможливістю захисту та підтримки вітчизняного товаровиробника згідно зі взятими країною зобов'язаннями при вступі в СОТ [8, с. 43–44];
- ✦ низька диверсифікація ринків збуту товарів сектора машинобудування та пошук джерел постачання комплектуючих;
- ✦ торговельні перешкоди для експорту машинобудівної продукції (захисні заходи інших країн, технічне регулювання);
- ✦ відсутність у значній кількості українських товаровиробників сертифікату відповідності та маркування CE (Conformite Europeene);
- ✦ відсутність інформаційної платформи для суб'єктів господарювання, особливо малих підприємств, щодо порядку та правил експортування продукції до «ринків у фокусі» [5, с. 13];

- ✦ відставання у впровадженні екологічних стандартів тощо [9, с. 17].

Проте, незважаючи на торговельні та політичні обмеження, крім Європейського Союзу, важливим покупцем машинобудівної продукції залишається Росія, яка споживає 2,6% продукції машинобудування в Україні на суму 2685,3 млн дол. США (у 2017 р.). Відзначаючи подальше політичне та торговельне напруження двох країн, логічним є подальше скорочення продажів у Росію, оскільки підприємства втрачатимуть ринки збуту і/або будуть змушені переорієнтуватися на нових покупців та їх запити, що стимулюватиме виробників до оновлення, вдосконалення продукції, пошуку нових маркетингових інструментів. Підприємства ж, які будуть не здатні адаптуватися з неконкурентними товарами на європейському ринку, який найактивніше зростає останніми роками, поступово згасатимуть.

Таким чином, аналіз тенденцій розвитку сучасного експортного продажу машинобудівної продукції до Європейського Союзу показує насамперед високу залежність експорту від зовнішньої кон'юнктури ринку, що викликано низькою конкурентоспроможністю українських товарів, непрозорістю системи стимулів розвитку експортних галузей, відсутністю належного ресурсного забезпечення країни, значним технологічним відставанням від країн ЄС. Єдиною конкурентною перевагою українських виробників є дешева робоча сила, що в довгостроковому періоді все ж буде зростати у вартості [10, с. 69].

За таких дестабілізуючих обставин важливим напрямом подальшого розвитку експорту української машинобудівної продукції на європейський ринок є встановлення перспективних напрямів та підгалузей машинобудування, що користуватимуться попитом на зовнішньому ринку в найближчому короткостроковому періоді, і розробка стратегій підприємств щодо заповнення цих сегментів у майбутньому.

На даний момент виділяють такі перспективні напрямки, які можуть вплинути на машинобудування в майбутньому та є доцільними для розвитку в Україні:

- ✦ робототехніка, заснована на системах управління сенсорними датчиками та виконавчими механізмами, які працюють автономно або напівавтономно, взаємодіючи з людьми і з можливістю адаптації до динамічного середовища;
- ✦ 3D-друк, в основі якого лежить принцип поширеного «вироснування» твердого об'єкта;
- ✦ нові нано- та smart- (розумні) матеріали [11].

Відзначимо, що розвиток машинобудівного комплексу України найбільш динамічно відбувається в наукомістких підгалузях машинобудування, відповідно перспективними напрямками розвитку виступають суднобудування, вагоно- та тепловозобудування, оскільки Україна постачає саме до країн ЄС риболовецькі судна, запчастини до вагонів і локомотивів [12] (рис. 3).

Рис. 3. Стратегічні напрями розвитку галузі машинобудування

Джерело: складено за [13, с. 36; 14, с. 31; 15; 16].

Важливе значення в розвитку українського машинобудування має не лише експорт готової продукції, але і спільна співпраця з європейськими колегами у стратегічних сферах промисловості, зокрема проведення спільних конструкторських робіт у таких напрямках, як авіаційне та ракетно-космічне машинобудування, військово-промисловий комплекс, транспортне машинобудування, верстатобудування (див. рис. 3). Особливо актуальною є така співпраця, враховуючи збережений науковий потенціал, а також обмеженість ресурсів у державі до розвитку таких сфер.

ВИСНОВКИ

Розвиток експорту машинобудівної продукції до Європейського Союзу є перспективним напрямом диверсифікації ринків збуту українських машинобудівних підприємств, оскільки відкриття ринку ЄС дозволяє підприємствам збільшити збут продукції, стимулює модернізацію машинобудування та підвищення технічного рівня й якості його продукції, забезпечує перехід на міжнародні технічні регламенти. Досягнення таких позитивних результатів може бути здійснено за рахунок постійного зростання попиту на машинобудівну продукцію в різних сферах господарського життя, зокрема сільському господарстві, енергетиці, будівництві, інформаційних технологіях та інших сферах. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Обод М. Л.** Економічна і соціальна географія України : посібник для вчителя. Харків : Ранок, 2004. 350 с.
2. **Карачина Н. П., Вітюк А. В., Гребеньок І. В.** Функціонування галузі сільськогосподарського машинобудування України та потенціал її розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2014. Вип. 1. С. 16–20.
3. **Коваленко О. В., Дробишева О. О.** Аналіз рівня та факторів активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств машинобудування. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 3. С. 82–88.
4. Товарна структура зовнішньої торгівлі. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Секторальна експортна стратегія машинобудування. Експортна стратегія України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-p>
6. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. **Гуков Я.** Проблеми вітчизняного сільгоспмашинобудування та шляхи їх вирішення – думка науковця. *Техніка АПК*. 2006. № 5. С. 12.
8. **Губарева І. О.** Вплив євроінтеграційних процесів на економічну безпеку країни та розвиток машинобудування // Інноваційна економіка. Інтелектуальна власність та трансфер технологій : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 16–18 квітня 2014 р.). Дніпропетровськ : НГУ, 2014. С. 42–45.
9. **Свєженцев О. О.** Перспективи розвитку машинобудівної галузі України: формування нової концепції промислової політики. *Управління розвитком*. 2016. № 2. С. 12–19.

10. **Селезньова К. В.** Аналіз використання експортного потенціалу машинобудівного комплексу України в контексті світових інтеграційних процесів. *Економічний часопис-XXI*. 2010. № 11–12. С. 68–73.

11. **Герасимчук В. Г., Липисенко А. П.** Світові тенденції розвитку машинобудування. Ефективна економіка. 2018. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/4.pdf

12. **Микольська Н.** Якими товарами та послугами Україна представлена в світі? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28697109.html>

13. **Карачина Н. П., Вітюк А. В.** Формування передумов інвестиційного розвитку галузі сільськогосподарського машинобудування. *Економіка та держава*. 2015. № 2. С. 35–38.

14. **Гусєва О. Ю., Яковчук А. М.** Стан та структура машинобудівної галузі України в умовах глобальних економічних трансформацій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. № 4. С. 26–33.

15. **Данилишин Б.** Україні слід зосередитися на кількох ключових сферах машинобудування. URL: https://dt.ua/promyshliennost/yak-ukrayini-povernutisya-v-klub-promislovo-rozvinenih-krayin-262070_.html

16. Сучасне машинобудування. Ситуація на українському ринку. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100005830-stavka-na-uspikh?issue=5611>

REFERENCES

Danylyshyn, B. "Ukraini slid zoseredytysia na kilkokh kliuchovykh sferakh mashynobuduvannia" [Ukraine should focus on several key areas of machine building]. https://dt.ua/promyshliennost/yak-ukrayini-povernutisya-v-klub-promislovo-rozvinenih-krayin-262070_.html

Herasymchuk, V. H., and Lypysienko, A. P. "Svitovi tendentsii rozvytku mashynobuduvannia" [World trends in machine building development]. *Efektivna ekonomika*. 2018. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/4.pdf

Hubarieva, I. O. "Vplyv yevrointehratsiinykh protsesiv na ekonomichnu bezpeku krainy ta rozvytok mashynobuduvannia" [Influence of European integration processes on economic security of the country and development of mechanical engineering]. *Innovatsiina ekonomika. Intelektualna vlasnist ta transfer tekhnolohii*. Dnipropetrovsk: NHU, 2014. 42–45.

Hukov, Ya. "Problemy vitychyznianoho silhospmashynobuduvannia ta shliakhy yikh vyrishennia – dumka naukovtsia" [Problems of domestic agricultural machinery and ways of their solution – the opinion of a scientist]. *Tekhnika APK*, no. 5 (2006): 12.

Husieva, O. Yu., and Yakovchuk, A. M. "Stan ta struktura mashynobudivnoi haluzi Ukrainy v umovakh hlobalnykh ekonomichnykh transformatsii" [Status and structure of the machine-building industry of Ukraine in the conditions of global economic transformations]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 4 (2017): 26–33.

Karachyna, N. P., and Vitiuk, A. V. "Formuvannia peredumov investytsiinoho rozvytku haluzi silskohospodarskoho mashynobuduvannia" [Formation of preconditions for investment development in the field of agricultural machinery]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 2 (2015): 35–38.

Karachyna, N. P., Vitiuk, A. V., and Hrebnyok, I. V. "Funktsionuvannia haluzi silskohospodarskoho mashynobuduvannia Ukrainy ta potentsial yii rozvytku" [Functioning of the agricultural machinery industry of Ukraine and its development potential]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 1 (2014): 16–20.

Kovalenko, O. V., and Drobysheva, O. O. "Analiz rivnia ta faktoriv aktyvizatsii zovnishnyoekonomichnoi diialnosti pid-priemstv mashynobuduvannia" [Analysis of the level and factors of activation of foreign economic activity of mechanical engineering enterprises]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, no. 3 (2018): 82-88.

Mykolska, N. "Yakymy tovaramy ta posluhamy Ukraina predstavlena v sviti?" [What goods and services is Ukraine represented in the world?]. <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28697109.html>

Obod, M. L. *Ekonomichna i sotsialna heohrafiia Ukrainy* [Economic and social geography of Ukraine]. Kharkiv: Ranok, 2004.

"Sektoralna eksportna stratehiia mashynobuduvannia. Eksportna stratehiia Ukrainy" [Sectoral export strategy of mechanical engineering. Export strategy of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-p>

"Suchasne mashynobuduvannia. Sytuatsiia na ukrainskomu rynku" [Contemporary mechanical engineering. The situ-

ation on the Ukrainian market]. <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100005830-stavka-na-uspikh?issue=5611>

Seleznyova, K. V. "Analiz vykorystannia eksportnoho potentsialu mashynobudivnoho kompleksu Ukrainy v konteksti svitovykh intehtratsiinykh protsesiv" [Analysis of the use of export potential of the machine-building complex of Ukraine in the context of world integration processes]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 11-12 (2010): 68-73.

Sviezhentsev, O. O. "Perspektyvy rozvytku mashynobudivnoi haluzi Ukrainy: formuvannia novoi kontseptsii promyslovoi polityky" [Prospects for the development of the machine-building industry in Ukraine: the formation of a new concept of industrial policy]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 2 (2016): 12-19.

"Tovarna struktura zovnishnyoi torhivli Ukrainy" [Commodity structure of foreign trade of Ukraine]. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

"Tovarna struktura zovnishnyoi torhivli" [Commodity structure of foreign trade]. <http://www.ukrstat.gov.ua/>